

Skilling up for power down

Lessenreeks: meer veerkracht met minder energie

DEEL 6: geld en economie

1. Situering

Het is niet mogelijk om te praten over transitie en ecologie zonder ook het economische en financieel model onder de loep te nemen. Een duidelijk inzicht in de basismechanismen van de economie is noodzakelijk om alternatieven te kunnen ontwikkelen.

Omdat financiën en economie zo complex lijken en misschien meer nog omdat we dit vaak beschouwen als 'iets voor zakenmensen en economen' hebben we te weinig interesse in deze domeinen. Inzicht in ons **geldsysteem** en de vooronderstellingen van ons **economisch model** zijn nochtans zeer belangrijk.

Als je niet van plan bent om alle sessies van Skilling Up te gebruiken zouden we toch aandringen dit deel er zeker bij te nemen.

Deel 1 bestaat uit:

- Situering (p.123)
- Onderdelen van de sessie (124)
- Werkvormen (p.125)
- Achtergrond (p. 136)
- Inspiratie (beelden, quotes, voorbeelden...) (p. 139)

Als je met een groep dit pakket doorneemt dan zijn dit de doelstellingen:

- de deelnemers krijgen inzicht in de uitgangspunten en de gevolgen van ons groeimodel
- de deelnemers begrijpen op welke manier het geldsysteem een bepalende rol speelt op heel veel domeinen
- de deelnemers krijgen inzicht in complementaire en lokale munten en de mogelijkheden om deze te gebruiken bij een lokaal transitie-initiatief
- de deelnemers leren de basisideeën kennen van een 'ecologische economie' of ook wel 'steady state economie' genoemd

-de deelnemers krijgen een overzicht van bestaande

voorbeelden van kleinschalige lokale economische aanpak

-de deelnemers begrijpen dat hun eigen manier van omgaan met geld ook een impact heeft

2. Onderdelen van de sessie

Het is natuurlijk een onbegonnen zaak om in een avondsessie zowel het economische al financieel model te doorgronden én nog tegelijk een overzicht te geven van de alternatieven. Hieronder zijn een aantal werkvormen samen gebracht die het mogelijk moeten maken met de groep een aantal eerste inzichten te verwerven.

De aangegeven timing is een inschatting, in realiteit zal de duur afhankelijk zijn van de grootte van de groep, het aantal vragen, de inbreng van de deelnemers en je eigen manier van werken. Je kan dus niet alle werkvormen doen en dus kan je zelf een menu samenstellen op basis van onderstaande gerechten. Hou daarbij rekening met je eigen sterktes, de interesses van de groep en zorg voor voldoende afwisseling.

	#	Onderdeel	Korte omschrijving	Werkvorm
5-10 minuten	6.1.	Kennismaking/ inleiding. (p.129)	Inleiding op het thema	Stellingenspel.
10-15 minuten	6.2.	Onze economisch model. (p.129)	De deelnemers zoeken samen uit wat de uitgangspunten zijn van ons huidige economisch model.	Brainstorm.
25 minuten	6.3.	De limieten aan de groei. (p.131)	Een toelichting over ons economisch groeimodel en de limieten ervan. Waarom groei niet oneindig kan doorgaan.	Uiteenzetting met powerpoint.
20 tot 45 minuten	6.4.	Het financieel systeem. (p.132)	Inzicht in de werking van geldcreatie	Via filmfragmenten
15-20 minuten	6.5.	Het financieel systeem, (het wonderbaarlijke eiland Barataria) (p.133)	Inzicht in het geldsysteem	Via een verhaal
15 minuten	6.6.	Een overzicht van alternatieven (p.135)	Toelichting over de reeds bestaande alternatieven	Groepoefening
25 minuten	6.7.	Lokale munten (p.138)	Toelichten van het model binnen transitie context	Uiteenzetting met powerpoint (eventueel) en oefening
10 minuten	6.9.	Afronding en evaluatie (p.140)		Rondje

3. Werkvormen

6.1. Introductie

Vandaag hebben we het over economie en geld. Ondanks het feit dat we dagelijks omgaan met geld en ons leven in grote lijnen bepaald wordt door het economisch systeem weten we vaak niet veel van de onderliggende mechanismen. Om transitie op lokaal vlak te doen slagen zijn deze sectoren echter cruciaal. Daarom vandaag dus aandacht voor deze 'harde' thema's.

Het is voor velen onder ons misschien niet evident om het te hebben over financiële systemen en economie. Nochtans ligt daar de basis voor de meeste problemen waar we nu mee te maken hebben. We hebben er dus alle belang goed te begrijpen hoe die systemen werken.

We starten zoals gebruikelijk met een zeer kort spelletje.

Je vraagt de deelnemers om recht te staan, allen bijvoorbeeld in het midden van het lokaal. Jij staat zelf ook in het midden. Dan geef je een aantal stellingen, je vraagt mensen om een positie te kiezen. Als de stelling klopt dan gaan ze aan de rechterkant van het lokaal staan. Als ze niet klopt voor hen dan gaan ze links staan. Je kan af en toe iemand vragen wat toelichting te geven. Dit is meestal het meest interessant bij de personen die een andere positie innemen dan de meerderheid.

Stelling 1: ik lees regelmatig de financiële en economische pagina's in de krant (of op internet)

Stelling 2: er bestaat volgens mij geen goed alternatief voor de vrije markt economie

Stelling 3: na de financiële crisis van 2008 ben ik van bank veranderd

Stelling 4: ik heb zelf een aandelen

Stelling 5: geld maakt gelukkig

Stelling 6: ik heb zelf een deel van mijn spaarcenten op een ethische rekening staan

Probeer bij te houden waar bij elke stelling de meerderheid van de groep zich situeert, bijvoorbeeld door snel te turven op een stukje papier. Dit kan je dan nog gebruiken bij de afronding.

Bij sommige van deze stelling kunnen zich wellicht boeiende gesprekken en discussies ontspinnen. Geef zeker bij vraag 4 de mensen de kans even toelichting te geven, want het kan ook over aandelen gaan in een coöperatieve vennootschap zoals Ecopower.

Hou de timing in de gaten. Dit is vooral een opener van de avond waarmee je zelf als begeleider al enig zicht krijgt op hoe de deelnemers naar het thema kijken.

6.2. De vooronderstellingen

De volgende oefening is een goede opwarmer om snel even stil te staan bij ons huidige financieel-economisch model. De oefening doet ons stilstaan bij de uitgangspunten van dit model.

Net zoals een vis zich helemaal thuis voelt in water maar zelf geen besef heeft van wat water nu precies is, leven wij in een bepaald economisch model. Het wordt ook wel de vrije markt economie genoemd, of kapitalisme, of industriële groei economie enzovoort.

Waar we echter zelden bij stilstaan zijn de vooronderstellingen of uitgangspunten die daaraan ten grondslag liggen. Hier hangt een flap, we gaan een korte brainstorm doen waarbij jullie aangeven welke basisideeën ten grondslag liggen aan ons economisch model. Geef maar aan welke algemene waarheden of principes aan de basis liggen... Let wel, het gaat niet over jou persoonlijke mening, maar over wat in het algemeen in onze samenleving als 'normaal' wordt geacht.

Noteer op een flap via steekwoorden de antwoorden. Als het nodig is kan je de groep wat verder op weg helpen met zelf een paar ideeën toe te voegen.

Enkele mogelijke vooronderstellingen

- stilstaan is achteruitgaan
- concurrentie is goed voor de consument en de efficiëntie
- hoe meer groei hoe beter
- de economie stort in als we minder gaan consumeren
- iedereen wil zich steeds (materieel) verbeteren
- de wetten van de markt zijn natuurwetten
- er komen nieuwe technologieën voor elk mogelijk probleem
- groei kan steeds doorgaan
- de markt is efficiënter dan de overheid (dus hoe meer we privatiseren hoe beter)
- rijke mensen hebben meer status
- wie arm is zal het wel aan zichzelf te danken hebben
- alles en iedereen is te koop
- ...

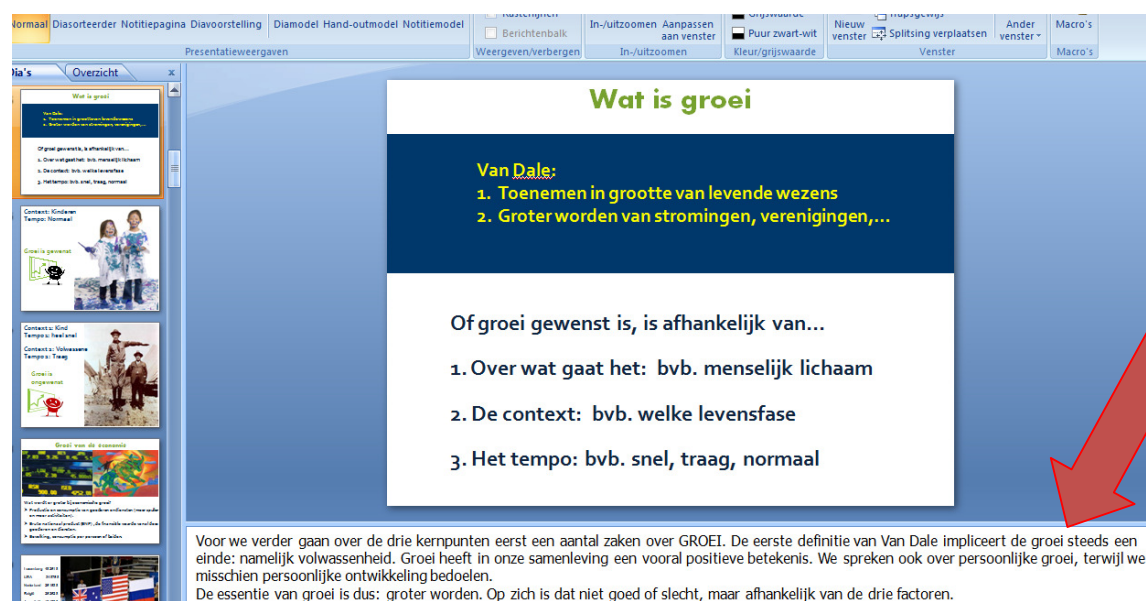
Je kan na enkele minuten afronden als je het gevoel hebt dat er niet meer ideeën naar boven komen. Overloop dan nog even het hele lijstje. Wat je op de flap ziet is een beetje het huidige paradigma, onze economische geloofsbelijdenis. Hoewel we er vaak van uitgaan dat deze veronderstelling 'juist' en 'universeel' zijn kunnen ze stuk voor stuk ook in vraag gesteld worden.

Besef dat elk van deze vooronderstellingen constructies zijn. Het zijn geen vaststaande en universele wetten, al worden ze soms zo voorgesteld.

6.3. Groei en economie

We starten met een inleidende presentatie, het is een vertaalde en licht aangepaste presentatie van CASSE, Centre for the Advancement of Steady State Economy uit de Verenigde Staten. Deze organisatie denk na over de grenzen van de groei. Op hun site kan je trouwens nog meer informatie vinden, andere presentaties en filmpjes. <http://www.youtube.com/user/SteadyStateEcon>

Neem de presentatie zelf een paar keer door, de inhoud kan je lezen onder elke slide. Als je over internet beschikt in het werklokaal, start dan met dit korte filmpje over de exponentiële groei van de hamster: http://www.youtube.com/watch?v=Sqwd_u6HkMo

The image shows a Beamer presentation slide titled "Wat is groei". The slide content is as follows:

Van Dale:

1. Toenemen in grootte van levende wezens
2. Groter worden van stromingen, verenigingen,...

Of groei gewenst is, is afhankelijk van...

1. Over wat gaat het: bvb. menselijk lichaam
2. De context: bvb. welke levensfase
3. Het tempo: bvb. snel, traag, normaal

Below the slide, there is a red arrow pointing to the text. At the bottom of the slide, there is a small text box:

Voor we verder gaan over de drie kernpunten eerst een aantal zaken over GROEI. De eerste definitie van Van Dale impliceert de groei steeds een einde: namelijk volwassenheid. Groei heeft in onze samenleving een vooral positieve betekenis. We spreken ook over persoonlijke groei, terwijl we misschien persoonlijke ontwikkeling bedoelen.
De essentie van groei is dus: groter worden. Op zich is dat niet goed of slecht, maar afhankelijk van de drie factoren.

Je kan na de presentatie best nog even tijd nemen om in te gaan op vragen en opmerkingen. Wellicht komen er nogal wat 'maren' naar boven.

Mensen reageren vaak met: 'ja, dat klinkt allemaal wel mooi en het zal wel juist zijn, maar de realiteit kan je niet zomaar veranderen, of er zullen nooit genoeg mensen zijn die dit willen veranderen, de politieke en economische machthebbers blijven de touwtjes in handen houden enzovoort...'

Erken deze 'maren' in die zin dat je vermijd om een welles-nietes discussie aan te gaan. Deze 'maren' tonen ook aan hoe vast we zitten in bepaalde denkmodellen en hoe moeilijk het is deze los te laten.

Verwijs verder naar de volgende onderdelen van de sessie, waarin toch duidelijk zal worden dat er werkbare alternatieven voorhanden zijn.

6.4. Het financieel systeem (met filmfragmenten).

Om het thema van ons financieel systeem in te leiden zijn er verschillende mogelijkheden.

Een aanrader is in elk geval de film “Money as Debt”. De hele film van 47 minuten is volledig te bekijken op internet. Het is niet evident om de hele film te bekijken tijdens de sessie omdat er onvoldoende tijd is, te bekijken maar je kan je ook beperken tot enkele stukjes (met name 1 en 2)

DEEL 1: <http://www.youtube.com/watch?v=vVkFb26u9g8&NR=1&feature=fvwp>

Vooraf een historische schets over het ontstaan van geld en van de manier waarop banken geld maken.

DEEL 2: <http://www.youtube.com/watch?v=sanOXoWl0kc&feature=related>

Het huidige geldsysteem. Dat is losgekoppeld van de goudstandaard, waardoor duidelijk wordt dat de hoeveelheid gecreëerd geld overeenkomt met de totale hoeveelheid schuld.

DEEL 3: <http://www.youtube.com/watch?v=kTv1fo6sKmo&feature=related>

Gaat in op het systeem van hypotheekleningen en het effect van intrest als motor voor groei.

DEEL 4: <http://www.youtube.com/watch?v=3qicabStQkc&feature=related>

Alternatieven voor een duurzaam geldsysteem zonder rente

DEEL 5: <http://www.youtube.com/watch?v=7kpSbkaD4tM&feature=related>

Herhaalt de belangrijkste stellingen, vooral toegespitst op de situatie in de VS.

Om af te ronden kan je de belangrijkste inzichten nog even herhalen:

- rente speelt een sleutelrol in het systeem. Het is een belangrijke motor voor groei, die nodig is voor het betalen van rente. Rente zorgt voor een omgekeerde herverdeling, zij die meest hebben (en dus kunnen geld uitlenen) worden rijker, zij die weinig hebben (en dus moeten lenen) worden armer. Daarom ook dat in vele godsdiensten het heffen van intrest eeuwenlang was verboden.

-de overheid zelf creëert geen geld, maar geeft de banken toestemming om tegen bepaalde voorwaarden geld te creëren, met name elke keer dat er een lening wordt uitgeschreven.

-het huidige geldsysteem is niet gebaseerd op een bepaalde garantie (zoals de vroegere goudstandaard), maar enkel op vertrouwen. Ons geld is slechts iets waard zolang iedereen er vertrouwen in heeft.

6.5. Het financieel systeem (via een verhaal)

Als je een redelijk goed verteller bent dan kan je ook volgende methodiek uitproberen; het vertellen van een verkorte versie van het verhaal van Baratia. Dit is een verhaal geschreven in 1922, en ook in het Nederlands te vinden in een bewerking van actie Strohalm. Je kan het volledige verhaal gratis downloaden via: <http://www.strohalm.nl/publicaties/downloaden/82.html>

Hieronder staat een samenvatting die je kan gebruik om het verhaal te vertellen. Lees het enkele keren op voorhand zodat je zeker bent dat je het goed begrijpt. Het kan helpen om de hoofdfiguren op een flap te zetten:

- Martinez
- Barabinou
- Carlos Marquez

Of laat je oude knutselvaardigheden nog eens boven komen, en maak drie figuurtjes uit karton die je kan gebruiken terwijl je het verhaal vertelt. Of gebruik poppetjes van je kinderen, of vertel gewoon het verhaal...

Heel lang geleden...

Lang, lang geleden, in een heel ver land...

Om precies te zijn: in 1612 op het eiland Barataria, gelegen op dezelfde breedtegraad als Utopia, 360° oost-westelijk ervan. 'Barato' betekent goedkoop: hoewel de Baratariërs niet hard hoefden te werken, hadden ze toch ruimschoots beschikking over alles wat ze nodig hadden. Hoe zij die benijdenswaardige toestand bereikten? Laten we de kronieken er eens op naslaan...

Recht op de vruchten van eigen arbeid

In 1612 werd Barataria gekoloniseerd door 500 Spaanse gezinnen. In den beginne was er een communistische economie. Maar na 10 jaar riep de onderwijzer Diego Martinez de kolonisten bijeen. Martinez gaf aan dat het communistische systeem veel had gepresteerd. Echter, zo zei Martinez, de verantwoordelijkheid voor eigen daden ontbrak. Zo leden de aardbeibedden schade omdat niemand zich geroepen voelde om ze tegen nachtvorst af te dekken. En nog veel meer voorbeelden noemde hij. In gloedvolle bewoordingen riep Martinez op tot het recht op eigen arbeidsproduct. Hij stelde voor om 'eigendom' in te voeren, zodat iedereen zich verantwoordelijk zou voelen. Maar als er eigendom bestaat, is er ook een ruilmiddel nodig. Er werd besloten om aardappels als dekking voor papiergeld te gebruiken. Grote aardappelkelders werden gebouwd en bijbehorend geld vervaardigd.

Constante geldstandaard

Alles ging goed, totdat de aardappels gingen rotten. De financiële boeken gaven een tekort van 20% te zien. Op de volgende vergadering betoogde Santiago Barabino dat wanneer op het geldpapier de belofte om aardappels te leveren zou worden geschrapd, er in feite niets zou veranderen. Immers, waar zich koopwaar bevindt, daar is vraag naar geld. In feite is de aanwezigheid van koopwaar reeds de dekking voor het geld.

Maar Martinez zei dat mensen graag iets in handen hebben. De noten van de Pinus Moneta dienen nergens voor, aldus Martinez. 'Met het gewicht aan deze noten zouden we kunnen betalen. Weliswaar lijden ze gewichtsverlies door verdamping, maar dat treft niet de gemeenschap. Het belangrijkste is

dat onze notenreserves ons in staat stellen steeds zoveel geld in omloop te brengen dat hun waarde niet verandert, dus dat je voor dezelfde hoeveelheid noten steeds dezelfde hoeveelheid waren krijgt.' Het verschil met de 'aardappel'economie was dat het niet meer om ruilen 'in natura' ging, maar om een betaalmiddel dat op zichzelf geen waarde had. Een betaalmiddel dat automatisch steeds iets minder waard werd, maar niet weggrotte. Het voorstel van Martinez viel bij de Baratariërs geweldig in de smaak. Aldus geschiedde.

Het goedkope Barataria

Zo functioneerde op Barataria een uniek geldsysteem. In ons huidige geldsysteem is de dekking houdbaar, zodat een lening op een later tijdstip terugbetaald kan worden. Leningverstrekkers zijn zo in de positie dat ze rentebetaling kunnen eisen! Hoe later de terugbetaling, hoe meer rente er betaald moet worden. Maar voor Baratarese leningverstrekkers was dat niet voordelig: de Pinus Moneta werd door gewichtsverlies steeds minder waard. Het parool was dan ook om geld zo snel mogelijk uit te geven, veel waren te kopen en die op te slaan. Grote hoeveelheden werden rechtstreeks van de producent gekocht, met weinig of geen tussenhandel.

Spaarmiddel of ruilmiddel?

Iedereen was tevreden tot de dag dat Carlos Marquez de Baratariërs bijeenriep. Hij sprak de menigte toe: 'hoeveel verliezen lijden de huisvrouwen niet als gevolg van het onderhoud van hun voorraadkamer? Niet de producten, maar het geld zou bewaard moeten kunnen worden'. De Pinus Moneta zo zei hij, zou niet alleen ruilmiddel, maar ook spaarmiddel moeten zijn. Diego Martinez hield zijn medeburgers voor dat een ruilmiddel rusteloos van hand tot hand wil gaan. Een ruilmiddel blijft in circulatie. Maar een spaarmiddel juist wil blijven waar het is. Spaargeld zal uitsluitend met behulp van rente weer in de circulatie terugkeren. Zijn betoog mocht niet baten: besloten werd de Pinus Moneta niet meer naar gewicht, maar naar volume te meten. Het volume van de Pinus blijft altijd gelijk. Het waardeverlies van de Pinus werd zo voorkomen. En daarmee werd het bijzonder aantrekkelijk om de Pinus Moneta te gaan sparen.

De macht van geld

De gevolgen waren ingrijpend:

de Baratariërs wilden ogenblikkelijk hun voorraden inruilen voor de nu zeer begeerde Pinus Moneta. Een teveel aan goederen ging gepaard met een tekort aan de Pinus Moneta. Totdat de firma Barabino & Co verzocht om te beschikken over het totaal van de bankreserves. Dit verzoek werd door de naïeve Baratariërs ingewilligd. De firma Barabino begon van de burgers te kopen, maar kocht echter vooral zaaigoed. Het volgend voorjaar bleek de macht van de firma: de prijzen van zaaigoed werden tot ongekende hoogte opgedreven. De burgers staken zich in de schulden bij Barabino & Co. En bij de oogst weer opnieuw: de zakken waar de oogst in opgeslagen kon worden, waren opgekocht door, alweer: Barabino & Co. Spoedig was alles in handen van Barabino & Co: producten, winkels en ondernemingen. De Baratariërs hadden slechts schulden en lege voorraadkamers. Vanaf dit moment bestaan de aantekeningen in de kronieken slechts uit een ononderbroken jeremiade.

De Engelsen komen

Toen de Engelsen in 1670 in Barataria kwamen, voelden ze zich er direct thuis. Tot hun plezierige verwondering zagen ze dat alles op Barataria zich net zo had ontwikkeld als bij hen thuis: de verdeling in klassen, het proletariaat, de grondeigenaren, de hypotheekbanken, de renteniers, de prostitutie.... De maatschappij was overzichtelijk. Enerzijds woonden er de bezitters die met behulp van pers en politiek hun belangen verdedigden. En anderzijds het proletariaat dat onder leiding van Marquez naar

volledige afschaffing van eigendom streefde. En zo kwam er een eind aan het reëel bestaande sprookje van Barataria.

Achtergrond van het verhaal over Barataria

Het verhaal over Barataria verscheen als het pamflet 'Der verblüffte Sozialdemokrat' in 1922. De auteur was de grondlegger van de vrij-economie, Silvio Gesell. De beroemde econoom Keynes zei dat de ideeën van Gesell langer herinnerd zullen worden dan die van Marx. In 'Het Wondereiland Barataria' worden achtereenvolgens beschreven:

- een communistische economie
- een overgangsfase
- een vrij-economie
- een kapitalistische economie

Meer weten?

Lees de argumenten van de hoofdrolspelers:

de intelligente Santiago Barabino en zijn geslepen opvolger Carrazco, de niet zo slimme Carlos Marquez (inderdaad: de gelijkenis met de bekende econoom K. Marx is niet geheel toevallig) en de held van het verhaal: de onderwijzer Diego Martinez.

En als u er nog dieper in wilt duiken: lees de voetnoten met vele verwijzingen naar diverse economische theorieën.

Je kan na het vertellen van het verhaal ook nog even de kernpunten herhalen zoals die beschreven zijn in het vorige onderdeel.

6.6. Alternatieven

Om het wat interactief te maken kan je de groep nu indelen in kleinere groepen (3 tot 4 mensen per groep). Zorg dat elke groep een pen en papier – of stift en flap – heeft.

Als we wat dieper gaan zoeken dan zullen we merken dat er al redelijk wat alternatieve systemen bestaan die naast de officiële economie bestaan. In het deel rond voedsel hadden we het reeds over bijvoorbeeld voedselteams en zelfoogstboerderijen. Wellicht zijn er nog andere voorbeelden te vinden. Ik zou jullie willen vragen om in je groepje een vijftal minuten na te denken over systemen waarbij mensen goederen en/of diensten uitwisselen op een manier die past bij het 'nieuwe paradigma' van de eerste presentatie.

Laat de groepen starten en volg wat er gebeurt. Als het een beetje moeizaam gaat kan je via bijkomende vragen de groep wat stimuleren. Het gaat om systemen waar bijvoorbeeld geen geld aan te pas komt. Of modellen waarbij niet de concurrentie maar de samenwerking centraal staat. Waar de winst op een andere manier wordt verdeeld. Of hoe gingen mensen vroeger om met het verwerken van financiële tegenslagen? In welke gevallen wordt geen rente gevraagd...

Mogelijke concepten die naar boven zullen komen zijn:

- coöperaties
- letsgroepen
- renteloze leningen, bijvoorbeeld binnen de familie

-buren of vriendendiensten (bijvoorbeeld, ik neem jou kind 's morgen mee naar school, jij brengt mijn kind na schooltijd terug thuis)

- sociale economie

- spaarkassen (de vroeger versie van een mutualiteit, iedereen draagt iets bij voor als een van de leden van de groep een bepaalde nood heeft)

- een tijdbon als geschenk (een bon om twee uur te komen poetsen, of babysitten)

-...

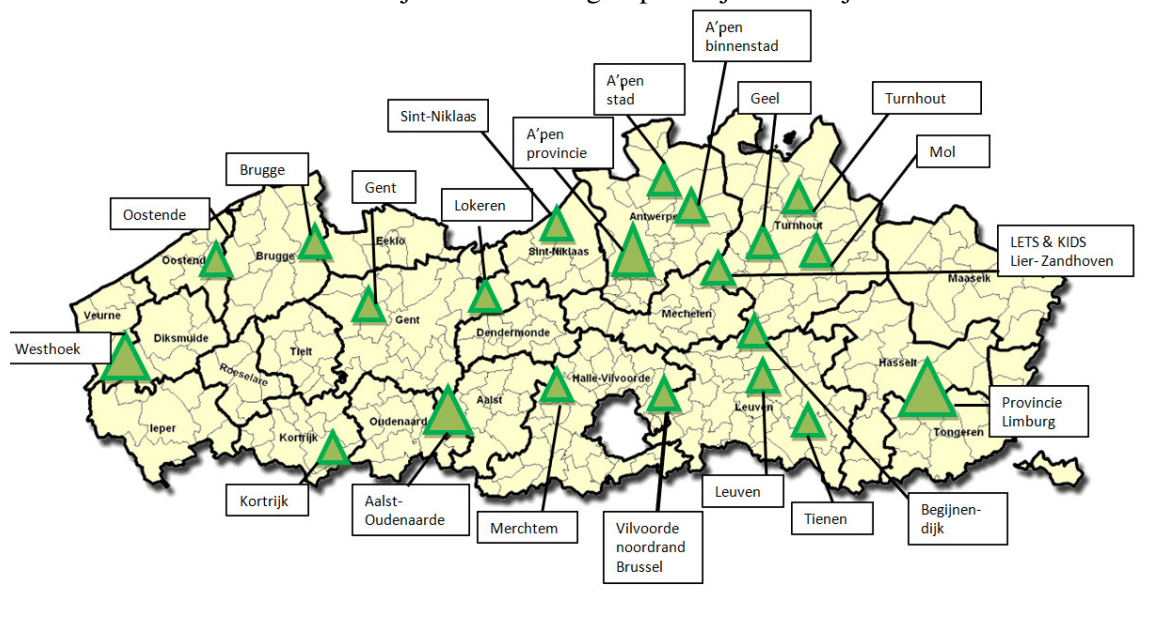
Na een vijftal minuten kan je de resultaten samen brengen op een flap en nog even kijken. Wat vooral interessant is zijn de kenmerken. Wat maakt dat deze modellen werken? Vaak gaat het over kleinschaligheid, vertrouwen, samenwerking, herverdeling en solidariteit. Niet helemaal dezelfde uitgangspunten als die van ons huidig systeem...

Als de groep het vraagt kan je eventueel nog een korte verduidelijking geven van de belangrijkste concepten. (let op over complementaire munten komt nog een extra stukje.

Lets groepen

L.E.T.S. betekent Local Exchange Trading System. Een LETS-systeem kan je best omschrijven als een kring waarbinnen mensen met elkaar spullen, tijd, diensten en kennis uitwisselen op een geheel vrijwillige basis. Een ruil-netwerk dat verloopt volgens een zeer eenvoudig en handig 'eenheden'-systeem dat centraal wordt beheerd. Het handige aan de ruil-transacties is dat je niet meteen iets terug hoeft te doen voor de persoon die net iets voor jou deed. Jij geeft gewoonweg een aantal 'eenheden' in ruil, waarmee die persoon in het systeem weer iets anders kan verkrijgen. Jij doet daarna voor iemand anders een dienst, waarvoor die je zal waarderen.

Via www.letsvlaanderen.be kan je zien waar er groepen in je buurt zijn.

Coöperaties

Coöperaties zijn ondernemingen waarbij door samenwerking bepaalde doelen worden gerealiseerd. Vroeger had je zo veel melkcoöperaties van boeren die gezamenlijk hun melk verkochten, nu heb je ondernemingen zoals Ecopower en het Hinkelspel. De onderneming is gedeeld eigendom van de aandeelhouders die echter op een andere manier functioneren dan beursgenoteerde bedrijven. Hierbij heeft elke aandeelhouder 1 stem (ongeacht het aantal aandelen), en zijn de aandeelhouders actief binnen de onderneming. Het dividend op de aandelen is maximum 6 %/

Een aantal basiswaarden en principes worden wereldwijd als maatstaf voor coöperatief ondernemen gehanteerd.

Basiswaarden voor coöperatief ondernemen

De basiswaarden voor coöperatief ondernemen zijn:

- zelfredzaamheid
- verantwoordelijkheidszin
- democratie
- gelijkheid
- billijkheid en solidariteit

Principes voor coöperatief ondernemen

Het meest gekend zijn de 7 coöperatieve principes, die als leidraad gelden om deze coöperatieve waarden om te zetten in de dagdagelijkse bedrijfsvoering.

- Vrijwillig en open lidmaatschap
- Democratische controle door de leden
- Economische participatie door de leden
- Autonomie en onafhankelijkheid
- Onderwijs, vorming en informatieverstrekking
- Coöperatie tussen coöperaties
- Aandacht voor de gemeenschap

Meer info op www.coopracht.org

Renteloze lening.

Het systeem van renteloze leningen wordt regelmatig toegepast onder vrienden of binnen de familie, bij voorbeeld bij de aankoop van een huis.

Netwerk Rentevrij cvba is een coöperatieve vennootschap met sociaal oogmerk en biedt rentevrije leningen aan initiatieven met een maatschappelijke meerwaarde.

Netwerk Rentevrij is een initiatief van netwerk Vlaanderen en het Kringloopfonds en rentevrije lening zonder er zelf iets aan te verdienen. Netwerk Rentevrij doet dit omdat geld belangrijk is als middel tot maatschappelijke verandering. Niet als doel op zich.

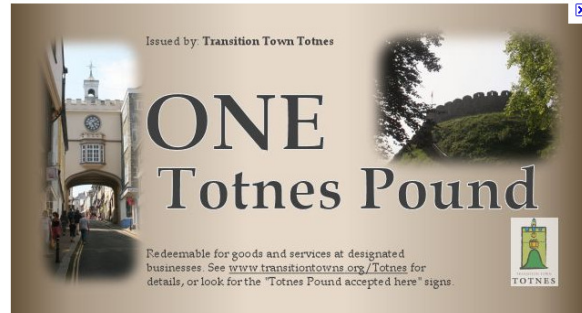
Meer info via www.rentevrij.be

6.7 Lokale munten

Verschillende transitie-initiatieven lanceren lokale of complementaire munten. De lancering van de Totnes pound was wellicht een van de meest opvallende initiatieven bij de opstart van Transition Town Totness. Ze vormen een belangrijk schakel op weg naar een meer lokale en duurzame economie.

Om dit onderdeel toe te lichten kan je gebruik maken van de bijhorende presentatie:

'lokalemunten-powerdown'

Een mogelijke werkvorm is om opnieuw de groep aan het werk te zetten bij de laatste 5 slides (de stappen om te komen tot een lokale munt).

Je kan daarbij na het toelichten van deze slides telkens even de vraag stellen hoe dit kan toegepast worden in de lokale situatie van de deelnemers. Je kan dit doen met de hele groep, of binnen kleinere groepen.

Je kan voor elke stap een flap maken met enkele steekwoorden en zo op korte tijd snel een concept voor een eigen lokale munt uitwerken.

Wat is een lokale (of gemeenschapsmunt?)

(de tekst hieronder is overgenomen uit 'de gids voor en gemeenschapsmunt' uitgegeven door Netwerk Vlaanderen en Muntuit. De volledige tekst is te vinden op [transitie.be](http://www.transitie.be) (meer bepaald bij de instrumenten: <http://www.transitie.be/r/default.asp?iID=IDFJDL&item=LEFHDM#LEFHDM> en op www.muntuit.be)

Een gemeenschapsmunt laat toe om in de lokale economie echte welvaart te creëren door de onbevredigde behoeften te verbinden met de onderbenutte bronnen. Ze voorziet eveneens in een manier om de geproduceerde meerwaarde ten goede te laten komen aan de plaatselijke bevolking, in plaats van aan verafgelegen bedrijven.

De vijf basisstappen voor het creëren van een gemeenschapsmunt zijn de volgende:

1. Bepaal de doelen voor je munt: Bekijk in jouw gemeenschap waar de prioriteiten liggen om onbevredigde behoeften te verbinden met onderbenutte bronnen en capaciteiten: dit zal bepalend zijn voor het doel van de complementaire munt die je wilt introduceren.
2. Kies de gepaste munteenheid: Bekijk de verschillende beschikbare types van complementaire munteenheden en kies het type of de types die het meest geschikt zijn.
3. Rekruteer een leiderschapsteam: Zorg voor lokale steun voor het complementaire muntsysteem. Zoek geschikte leiders en een groep van mensen die bij de verschillende aspecten van het project kan helpen.
4. Zoek de juiste mechanismen: Installeer een systeem om de transacties in jouw gemeente te managen. Dat houdt overwegingen in over een dragend medium, de waardestandaard, de waardeopslag, de uitgifteprocedures en de kostenrecuperatie in. Dit systeem kan verschillende vormen aannemen, afhankelijk van de plaatselijke bronnen die beschikbaar zijn, de

schaal van het project, de aard van de deelnemers en de soort munt die gekozen is.

5. Installeer een circulatiesysteem: elk plaatselijk muntsysteem moet zorgvuldig het uitwisselingsproces en het circulatiesysteem ontwerpen, zodat het geld door de gemeenschap blijft rondgaan, en niet accumuleert op een manier die ontmoedigend is voor mensen en ondernemingen.

Na het met de groep doornemen van de 5 stappen zou het concept en de diversiteit van lokale munten voldoende duidelijk moeten zijn.

6.8. Afronding en evaluatie.

Alweer tijd voor de afronding van de sessie.

Je kan kiezen voor een eenvoudig rondje, waarbij iedereen even kan vertellen wat hij of zij heeft opgestoken rond geld en economie.

Een andere manier is om enkele van, de stellingen van bij de start opnieuw voor te leggen in lichtjes aangepaste vorm:

Stelling 1: ik ga in de toekomst regelmatig de financiële en economische pagina's in de krant volgen (of op internet)

Stelling 2: er bestaat volgens mij geen goed alternatief voor de vrije markt economie

Stelling 4: ik heb interesse in aandelen van coöperatieven

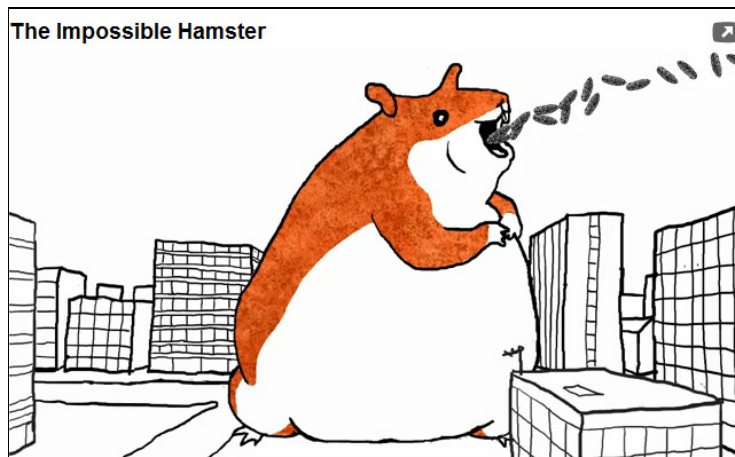
Stelling 6: ik ga in de toekomst een deel van mijn spaarcenten op een ethische rekening staan

4. Achtergrond

Beelden.

Naast 'Money as Debt' zijn er op internet nog wel wat filmpjes te vinden over economie en geld. Zeer eenvoudig maar duidelijk is het korte filmpje van 'the impossible hamster' dat vooral het probleem van exponentiële groei aankaart. Het filmpje van 1 minuut is hier te vinden:

<http://www.impossiblehamster.org/>

Een interessant filmpje van Lietaer kan je hier vinden:

<http://www.youtube.com/watch?v=nORI8r3JIyw> Het is een Tedx presentatie gehouden in januari 2010 met een interessante visie op de financiële en economische crisis en de voordelen van complementaire munten.

Boeken.

Henk Van Arkel, Actie strohalm, **Het gelijk van het genoeg**. Hoe de geldstroom van arm naar rijk een milieuvriendelijke economie onmogelijk maakt. 1990.

Een verhelderend boek over enerzijds de effecten en oorzaken van groei met een uitgebreide analyse van de effecten van rente in ons financieel systeem. Toelichting bij verschillende systemen van alternatieve munten ('vrijgeld') en suggesties rond ecotaksen, basisinkomen en ethisch investeren.

Tim Jackson, **prosperity without growth**. Dit boek is net in het Nederlands vertaald (Uitgeverijen EPO en Jan Van Arkel). Jackson stelt een nieuw economisch model voor dat ecologische investeringen en een groene diensteneconomie centraal stelt. Maar ook over onze omgang met consumptie geeft Jackson een diepgravende analyse. Het werk werd in Groot-Brittannië door *The Financial Times* onthaald als 'een van de belangrijkste boeken van het jaar'. De zoektocht naar het verzoenen van ons verlangen naar een goed leven met de beperkingen van een eindige planeet spreekt dan ook iedereen aan.

Hanneke Van Veen, Rob Van Eeden, **Je geld of je leven**, op weg naar financiële onafhankelijkheid. Genoeg 1995.

Een boeiend boek van het Nederlandse vrekkenkoppel met een interessante visie op geld en praktische

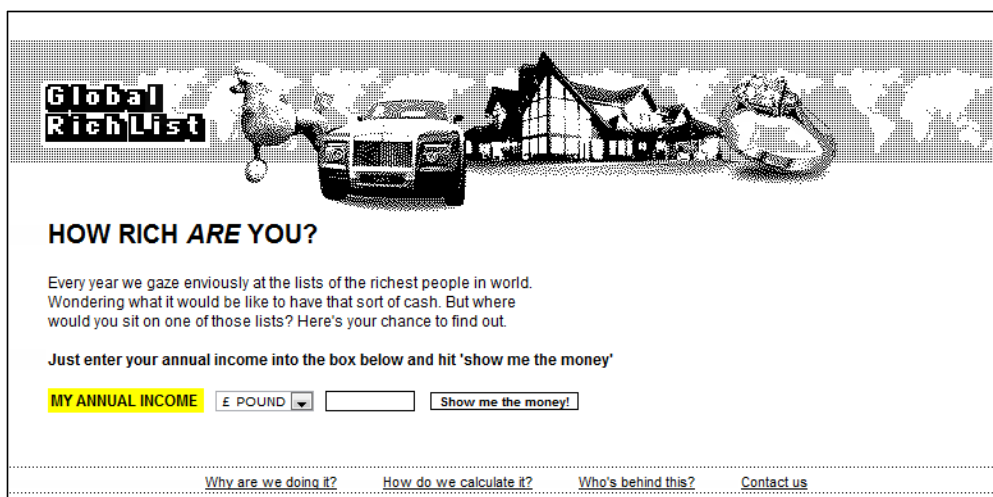
tips rond consuminderen en financiële onafhankelijkheid.

Bernard Lietaer, (2001) ***The Future of Money – creating new wealth, work and a wiser world***.
Century Books.

De Nederlandse vertaling 'het geld van de toekomst' is niet meer in de handel te verkrijgen maar kan volledig gedownload worden op: <http://www.lietaer.com/otherlanguages.html>. Daar is trouwens nog veel boeiend materiaal te vinden.

Internet.

Een kleine (en soms confronterende oefening) kan je doen via www.globalrichlist.com Daar moet je ingeven wat je jaarlijks inkomen is (aanpassen naar EURO) en dan zie je meteen hoe rijk je bent, wereldwijd bekeken. Zo zie je dat iemand met een jaarinkomen van 20 000 euro (zo'n 1500 per maand + vakantiegeld) bij de 10% rijkste mensen ter wereld hoort.

Global Rich List

HOW RICH ARE YOU?

Every year we gaze enviously at the lists of the richest people in world. Wondering what it would be like to have that sort of cash. But where would you sit on one of those lists? Here's your chance to find out.

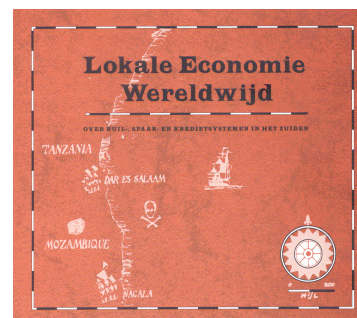
Just enter your annual income into the box below and hit 'show me the money'

MY ANNUAL INCOME £ POUND Show me the money!

[Why are we doing it?](#) [How do we calculate it?](#) [Who's behind this?](#) [Contact us](#)

Op de site van www.strohalm.nl kan je heel wat info vinden over de rol van geld en vooral over mogelijke alternatieven. Het boekje: Lokale economie wereldwijd geeft een goed overzicht van een hele reeks andere financiële en economische modellen. Een greep uit de inhoud:

Informele spaar- en kredietgroepen: over Rosca's en Ascra's.
Microkredieten.
Credit Unions.
Informele spaar- en kredietgroepen.
Ruilsystemen
Trueque, ruilen op z'n Argentijns.
Township tokens, kansen voor een Zuid-Afrikaanse krottenwijk.
Rentevrij bankieren.

Websites rond geld en alternatieve munten;

www.netwerkvlaanderen.be

Site met veel info over het geldsysteem en doorlichting van het beleid van de grote banken. Voeren regelmatig campagnes rond banken.

www.muntuit.eu

De site voor de lokale en complementaire munten, met info over recente proefprojecten onder andere in Gent.

www.rentevrij.be

Project van Netwerk Vlaanderen rond het aanbieden van rentevrij geld voor organisaties en projecten.

www.genoeg.nl

Informatie en verhalen over leven met minder (opvolger van de vroegere vrekkenkrant), vooral tips voor het persoonlijk leven.

<http://steadystate.org/>

Site van Casse, instituut dat werkt rond steady state economie. Teksten en presentaties zijn er te bekijken en down te loaden.

<http://www.neweconomics.org/>

Belangrijke denktank rond andere economische modellen en nieuwe paradigma's.

<http://www.happyplanetindex.org/>

Alternatief meetinstrument voor welzijn, met zowel cijfers per land als een test die je kan zelf kan invoeren. <http://survey.happyplanetindex.org/>

5. Inspiratie

